

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 4, Sayı 4 (Aralık 2007)

Mak. #63, ss. 134-136

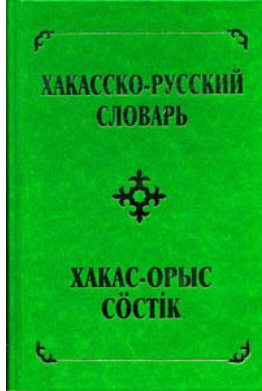
Telif Hakkı®Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Tanıtmalar

Xakassko-russkiy slovar' – *Hakas-orys söstik* (Pod Obşç. Red. O.V. Subrakovoy),
Novosibirsk: Nauka, 2006, 1114 s. ISBN 5-02-030503-0. [Hakasça-Rusça Sözlük]

Çok uzun bir süredir hem Hakas toplumunun hem de Türkoloji çevrelerinin beklediği Hakasça-Rusça Sözlük nihayet 2006 yılında Novosibirsk'te yayınlandı. Sözlüğün başredaktörü N.N. Şirobokova, başredaktör yardımcısı O.V. Subrakova'dır. Redaktörler kurulunun diğer üyeleri ise T.İ. Belitsa, P.Ye. Beloglazov, Z. Ye. Kaskarakova, O. Yu. Kokoşnikova, A.S. Kızlasov, R.D. Sunçuğaşev, M.D. Çertikova'dır. O.P. Anjiganova, N.A. Baskakov, M.İ. Borgoyakov, A.İ. İnkjekova-Grekul, D.F. Pataçakova, O.V. Subrakova, P. Ye. Beloglazov, Z. Ye. Kaskarakova, A.S. Kızlasov, R.D. Sunçuğaşev, M.D. Çertikova sözlüğün yazar kadrosunu oluşturmaktadır.

Bu kadroda yer alan ve 1953 yılında yayımlanmış olan Hakasça-Rusça sözlüğün redaktörü ve yazarlarından biri olan N.A. Baskakov ile Hakas Türkçesinin çeşitli alanlarında çok değerli çalışmalara imza atmış olan ve dolayısıyla bugünkü sözlüğün hazırlanmasına da hizmetleri olan O.P. Anjiganova, N.A. Baskakov, M.İ. Borgoyakov, D.F. Pataçakova bugün artık hayatta değiller.

Yazı dili geleneğinin Sovyetler Birliğinin kurulmasıyla başladığı Hakas Türkçesinin ilk iki dilli Hakasça-Rusça Sözlük'ü N. G. Katanov tarafından hazırlanmıştır. Bunu okullar için hazırlanmış olan daha küçük sözlükler takip etmiştir: Nominxanov Ts. D. (1948) *Russko-hakasskiy slovar'*, Abakan; Nominxanov Ts. D., D.F. Pataçakova (1948) *Xakassko-russkiy slovar'*, Abakan. Daha büyük çaplı denebilecek iki dilli sözlükler ise N.A. Baskakov ve A.İ. İnkjekova-Grekul'un birlikte hazırladıkları

Hakasça-Rusça Sözlük ile D.İ. Çankov'un redaktörlüğünde yayımlanan Rusça-Hakasça Sözlük'tür: Baskakov N.A., A.İ. İnkjekova-Grekul (1953) *Xakassko-russkiy slovar'*, Moskva; Çankov D.İ. (Red.)(1961) *Russko-xakasskiy slovar'*. Bunları çeşitli terim sözlükleri takip etmiştir.

Baskakov ve İnkjekova'nın hazırlamış olduğu sözlük Radloff'un "Türk Kabilelerinin Halk Edebiyatı Örnekleri" isimli eserinin N.F. Katanov tarafından derlenmiş metinlerden oluşan 9. cildindeki malzemenin söz varlığı yanı sıra çeşitli gazete, kitap ve dergilerden derlenmiş söz varlığından oluşmaktadır. Ayrıca bu esere çeşitli Hakas ağızlarına ait söz varlığı ile yeni sözcükler de (neologism) yansımıştır. Yaklaşık 14.000 sözcükten oluşan bu sözlükten sonra daha büyük çaplı bir Hakasça-Rusça sözlük çalışması olmamıştır. Ancak 1940'lı yıllardan günümüze Hakas Türkçesinin söz varlığında değişimler olmuş, 1948 yılında hazırlanan bu sözlük ihtiyacı karşılamaz hale gelmiştir. Bunun için 70'li yıllarda ünlü Hakas bilim adamı M.İ. Borgoyakov'un başkanlığında Hakas Bilimsel Araştırma Enstitüsünün Dil Bölümünde çalışanlar bir plan çerçevesinde yeni sözlüğün hazırlanması çalışmalarını başlatmışlardır. Bu çalışma 1980'li yıllarda D.F. Pataçakova, O. P. Anjiganova ve O.V. Subrakova tarafından devam ettirilmiştir.

1987 yılında Hakasça-Rusça Sözlük, Moskova'daki "Russkiy yazık" yayınevinde SSCB halklarının dillerinde sözlüklerin yayınlanması planına dâhil edilmiş, 1989'da bazı bölümlerin redaksiyonuna başlanmış, fakat daha sonra çeşitli ekonomik ve politik sebeplerden ötürü sözlüğün yayımlanması uzun süre ertelenmiştir. Ancak 2002 yılında Hakas Bilimsel Araştırma Enstitüsü Dil Bölümü, Dil Bölümü Başkanı O.V. Subrakova'nın yönetiminde tekrar sözlük üzerinde çalışmalara başlamıştır.

2006 yılında yayımlanmış olan Hakasça-Rusça sözlüğün temelini de 1953 yılında hazırlanmış olan sözlük oluşturmuş, sözlük malzemesi Hakas ağızları, M. Kokov, N. Domojakov, M. Kil'ççakov, N. Tinnikov, Mitxas Turan, K. Nerbişev, A. Xallarov gibi Hakas yazarların eserlerinin, halk edebiyatı ürünlerinin, süreli yayınlar, okul kitapları ve bilimsel yayınların dilleri, konuşma dilinden malzemeler ile deyimler, atasözleri ve bilmecelerle zenginleştirilmiştir.

Sözlük'ün günümüz Hakas standart dil türünü yansıtması gereğinin bir sonucu olarak Devrim'e kadar olan dönemde ve daha sonra dile girmiş olan Rusçadan alıntı sözcüklerin hepsi yer almıştır. Sözlüğün önemli bir özelliğini de ağız sözcüklerinin hemen hemen hiçbir sınırlama getirilmeden sözlüğe dâhil edilmesidir. Bu sözcüklerin bir kısmının edebî dilde karşılığı olmadığı gibi, bazı sözcükler de edebî dildekinden farklı bir anlam içerebilmekte ve farklı stilistik işlevleri yerine getirebilmektedir. Yine Hakas halkının geleneksel yaşantısını yansıtan etnografik terminoloji, dilde var olduğu kadarıyla bilim ve teknoloji ile ilgili terimler de yer almıştır ki, bunların büyük bir kısmını Rusça alıntılar oluşturmaktadır.

Yaklaşık 22000 sözcüğün yer aldığı sözlüğün sonunda Hakasçanın sözcük türetme ekleri dizini, coğrafi adlandırmalar ve yer adları, kadın ve erkek adları, kabile ve soy adları ve Hakas milli takvimi de yer almıştır.

Hakasça gibi konuşur sayısı tehlikeli boyutta azalan diller için iki dilli sözlüklerin hazırlanmasının büyük bir önemi vardır. Dilin yazılı türünün oluşmaya başladığı 1920'lerden bugüne dil hem alıntı sözcükler hem ağız sözcükleri hem de yeni sözcüklerin söz varlığına katılmasıyla büyük bir değişim geçirmiştir. Dolayısıyla bugünkü okuyucu kitlesi için eskiden yayınlanmış olan eserleri hem de farklı ağız unsurlarının ve yeni sözcüklerin sıkça kullanıldığı günümüz eserlerini sözlüksüz okuyup anlamak büyük bir güçlük olarak ortaya çıkmaktadır. Yaklaşık 14 000 sözcükten oluşan ve 1953'te yayımlanan Hakasça-Rusça Sözlük artık ihtiyacı karşılamadığı gibi ulaşılması da oldukça güç idi. Bu bakımdan değerli Hakas Türkolog O.V. Subrakova'nın redaktörlüğünde hazırlanan ve 2006 yılında yayımlanan *Xakassko-Russkiy Slovar'* Hakasça-Rusça Sözlük hem Hakas toplumunda hem de Türkoloji çevrelerinde büyük bir eksikliği karşılamıştır.

Gülsüm Killi Yılmaz (Ankara)

(Alındığı tarih 15 Kasım 2007)

(E-Yayın tarihi 3 Ocak 2007)